

Rovers, B. 1998. "Buurten zijn gevaarlijk, vooral voor onderzoekers; over woonomgeving en jeugdcriminaliteit." *Planologisch Nieuws* 18:348-354.

Buurten zijn gevaarlijk, vooral voor onderzoekers *over woonomgeving en jeugdcriminaliteit*

Ben Rovers

Inleiding

De geografische invalshoek in de criminologie kent een lange geschiedenis, zeker in België; al in 1829 publiceerde Quetelet over statistische samenhangen tussen gebiedskenmerken en criminaliteit. Sinds een jaar of tien staat de ruimtelijke context van de misdaad weer volop in de aandacht. Deze aandacht richt zich vooral op de stedelijke omgeving. Processen van ruimtelijke segregatie hebben her en der geleid tot een concentratie van sociale problemen en criminaliteit in bepaalde buurten van de stad. Met name deze buurten mogen zich verheugen in de aandacht van criminologen. De gedachte achter dit onderzoek is dat 'iets' in de omgeving de verschillen in criminaliteit tussen buurten veroorzaakt en bestendigt.

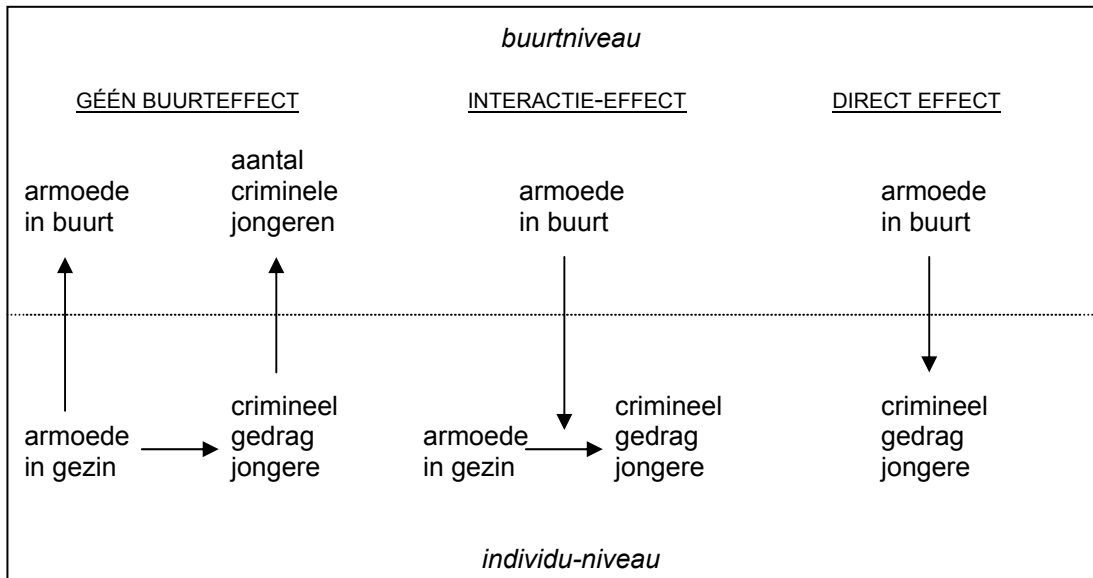
De geografisch-criminologische studies richten zich op de beschrijving en verklaring van drie verschijnselen: woonadressen van daders, woonadressen van slachtoffers en locaties van delicten. In een inmiddels klassiek geworden studie hebben Shaw en McKay (1942) zich gebogen over de geografische spreiding van *woonadressen* van jeugdige daders over buurten in de stad. In deze studie leggen zij een verbinding tussen enerzijds het aantal jongeren in een buurt dat in aanraking komt met de politie en anderzijds sociale en fysieke kenmerken van de woonomgeving. Zij ontdekken dat jongeren naar verhouding vaker in aanraking komen met de politie wanneer ze opgroeien in buurten die worden gekenmerkt door grote veranderingen. Deze veranderingen creëren een situatie die zij aanduiden als 'sociale desorganisatie'. Dit proces doet zich vooral voor in buurten die hun functie zien veranderen: buurten in de nabijheid van het stadscentrum verliezen geleidelijk hun woonfunctie ten koste van industriële en commerciële functies. Deze overgang gaat gepaard met leegstand, en fysieke en sociale achteruitgang van de buurt. Ofschoon de theorie van Shaw en McKay tijdgebonden Amerikaanse elementen bevat, is ze gemakkelijk te veralgemeniseren naar bijvoorbeeld een hedendaagse, Noord-Europese context.

De centrale hypothese in de sociale-desorganisatietheorie luidt dat bepaalde sociaal-structurele buurtkenmerken, zoals armoede, hoge verhuismobiliteit en culturele heterogeniteit, een positief effect hebben op regelovertreding door jongeren en wel op twee manieren: deze kenmerken creëren enerzijds een situatie waarin mechanismen van *sociale controle* verloren gaan, terwijl anderzijds een sociaal klimaat ontstaat waarin *deviante waarden* worden overgedragen. De gebrekkige sociale controle is vooral het gevolg van de hoge verhuismobiliteit en de aanwezigheid van verschillende etnische groepen die letterlijk en figuurlijk elkaars taal niet spreken. De overdracht van deviante waarden is vooral terug te voeren op de armoede in een buurt.

Na de Tweede Wereldoorlog zijn met name in de Verenigde Staten veel soortgelijke studies verricht naar de relatie tussen buurtkenmerken en (variaties in) crimineel gedrag van jongeren. Deze bevestigen in grote lijnen de resultaten van Shaw en McKay. In aanvulling op hun theorie is betoogd dat ook buurtkenmerken als bewoningsdichtheid (*overcrowding*), aard van de bebouwing (aanwezigheid van hoogbouw) en gebrekkige sociale cohesie in gezinnen een negatieve invloed hebben op de sociale organisatie in een buurt en daarmee dus op de mate waarin jeugdige

inwoners crimineel gedrag vertonen. De samenhangen tussen deze buurtkenmerken en criminaliteit zijn in veel onderzoek aangetroffen en kunnen empirisch robuust worden genoemd.

Figuur 1 Drie verklaringen voor samenhang op buurtniveau tussen armoede en crimineel gedrag van jongeren (causale modellen)

De meeste onderzoekers veronderstellen dat de gevonden samenhangen duiden op een causaal proces. Deze aanname wordt echter zelden getoetst. In figuur 1 is te zien dat er verschillende causale modellen denkbaar zijn die zo'n samenhang kunnen verklaren (de pijlen staan voor beïnvloeding). De pijlen die boven de stippelijijn beginnen corresponderen met buurteffecten, de pijlen die onder de stippelijijn beginnen staan voor causale processen op een lager niveau (bijvoorbeeld: individu en gezin). Het uitgangspunt in deze figuur is dat er op het niveau van buurten een positieve samenhang bestaat tussen armoede van de inwoners en het aantal jongeren dat crimineel gedrag vertoont: dus hoe armer een buurt des te groter het aantal delinquente jongeren. De eerste verklaring van dit verband is weergegeven in het linkse pijltjesschema. De samenhang tussen de buurtkenmerken wordt in dit schema verklaard door een 'optelling' van causale processen op individueel niveau: armoede in het gezin bevordert crimineel gedrag. Wanneer arme gezinnen niet gelijkmatig over buurten in de stad zijn gespreid (in sommige buurten wonen naar verhouding veel meer arme gezinnen dan in andere buurten), ontstaat op het niveau van buurten een samenhang tussen armoede en het aantal jongeren dat crimineel gedrag vertoont. Deze samenhang kan echter niet causaal geïnterpreteerd worden; het is immers niet zo dat armoede in de buurt *van invloed* is op het gedrag van jongeren, de samenhang op buurtniveau ontstaat doordat de bevolkingssamenstelling tussen buurten varieert. In de andere twee schema's van figuur 1 is wel sprake van een invloed van de buurt op het gedrag van individuele jongeren; een direct effect in het rechterschema en een interactie-effect in het middelste schema. In het eerste geval (direct effect) maakt het niet uit welke achtergrondkenmerken een jongere heeft; het opgroeien in een arme buurt leidt als zodanig tot meer crimineel gedrag. In het tweede geval is de invloed van de buurt gerelateerd aan de achtergrondkenmerken van de jongere; het is denkbaar dat het effect van armoede in het gezin op crimineel gedrag wordt versterkt doordat een jongere opgroeit tussen andere jongeren die ook uit arme gezinnen komen. Het omgekeerde is ook denkbaar, namelijk dat jongeren uit arme gezinnen juist meer criminaliteit plegen wanneer ze opgroeien tussen rijke jongeren. De verschillende

verklaringen in figuur 1 sluiten elkaar overigens niet uit. Belangrijkste conclusie: een samenhang tussen buurtkenmerken en crimineel gedrag van jeugdige inwoners *kan duiden op beïnvloeding* van dit gedrag via de buurt, *noodzakelijk is dit echter niet*.¹

Om na te gaan of buurten daadwerkelijk van invloed zijn op (variaties in) crimineel gedrag van jongeren, kan niet worden volstaan met het analyseren van samenhangen op buurniveau. De gegevens moeten tegelijkertijd op individueel en buurniveau worden geanalyseerd. Dit is ook gebeurd in het (Rotterdamse) onderzoek waarover hierna gerapporteerd wordt. Voor een uitgebreide rapportage en verantwoording van dit onderzoek verwijs ik de lezer naar de bron (Rovers 1997).

Verschillen tussen buurten versus verschillen binnen buurten

Hiervoor hebben we vastgesteld dat met name in de Amerikaanse literatuur veelvuldig relaties zijn gevonden tussen sociaal-structurele buurtkenmerken en crimineel gedrag van jongeren. Het gaat hierbij in het bijzonder om de volgende buurtkenmerken: armoede, culturele heterogeniteit, verhuismobiliteit, bewoningsdichtheid, aanwezigheid van hoogbouw, gebrekkige gezinscohesie en gebrekkige buurtcohesie.² In deze paragraaf gaan we eerst na in hoeverre deze samenhangen ook in een Nederlandse context kunnen worden aangetroffen. Aan het rijtje buurtkenmerken worden nog drie demografische (controle)variabelen toegevoegd: het aandeel van jongeren in de bevolking, het aantal leerlingen dat in een buurt voortgezet onderwijs volgt en de verhouding tussen jongens en meisjes in de populatie jongeren. Elk van deze variabelen kan worden beschouwd als een gelegenheidsbevorderende factor voor crimineel gedrag.

De gegevens die hier worden gepresenteerd hebben betrekking op buurten en jongeren in Rotterdam in de periode 1991-1995. De buurtindeling is gebaseerd op die van het Nederlandse Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS). Rotterdam kent circa 80 CBS-buurten. Zo'n 55 ervan zijn gebruikt voor de analyses (gemiddelde bevolkingsomvang circa 10.000 inwoners). De overige buurten zijn niet geschikt, omdat ze geen woonfunctie vervullen of te weinig inwoners hebben. De gegevens over jeugddelinquenten zijn afkomstig uit drie bronnen: twee politieregistraties van jeugdige verdachten (*first offenders* versus recidivisten) en een *survey*-onderzoek (zelfgerapporteerde criminaliteit door jongeren).³ De politieregistraties zijn complementair, dat wil zeggen dat personen niet in twee registraties tegelijk kunnen voorkomen. (Deze registraties worden onafhankelijk van elkaar bijgehouden.) Op basis van elk van deze bronnen is een meting verricht van de mate waarin jongeren in een buurt crimineel gedrag vertonen, het gaat respectievelijk om het aantal *first offenders* per 1000 jongeren in een buurt, het aantal recidivisten per 1000 jongeren en het percentage jongeren dat ernstige delicten rapporteert (in het zelfrapportage-onderzoek). De delinquentie-indices zijn zodanig geconstrueerd dat ze onderling maximaal vergelijkbaar zijn, dat wil zeggen dat ze een vergelijkbaar beeld geven van de geografische spreiding van jeugddelinquenten over buurten.

In tabel 1 zijn de buurtkenmerken gerelateerd aan de drie delinquentie-indices. Het gaat om bivariate rangorde-correlaties. De mate waarin jongeren in een buurt crimineel gedrag vertonen blijkt samen te hangen met een groot aantal van de hier genoemde buurtkenmerken. Vijf kenmerken vertonen een significante en sterke samenhang met elke delinquentie-index. Het gaat om armoede, culturele heterogeniteit, gebrekkige gezinscohesie, gebrekkige buurtcohesie en het aandeel van jongeren in de bevolking. Enkele buurtkenmerken, zoals verhuismobiliteit, bewoningsdichtheid en de aanwezigheid van hoogbouw, laten een wisselend resultaat zien. Twee van de drie controlevariabelen blijken geen samenhang te vertonen met de mate waarin jongeren crimineel gedrag vertonen. We mogen stellen dat deze bevindingen de resultaten van het Amerikaanse onderzoek bevestigen.

De buurtkenmerken blijken niet alleen sterk samen te hangen met de mate waarin jongeren crimineel gedrag vertonen, ze blijken ook onderling sterk te correleren

(hier niet weergegeven). Dit betekent dat verschillende buurtkenmerken kunnen worden beschouwd als empirische representaties van dezelfde onderliggende (theoretische) dimensie. Nadere analyse leert ons dat dit inderdaad het geval is; aan de

Tabel 1 Rangorde-correlaties tussen buurtkenmerken en delinquentie-indices (Spearman r_s)

	gerapporteerde ernstige delicten	aantal recidivisten [#]	aantal <i>first offenders</i> [#]
N (buurten)	39	51	50
<i>buurtkenmerken</i>			
armoede	.60**	.80**	.69**
culturele heterogeniteit	.49**	.69**	.57**
verhuismobiliteit	.59**	.39**	.23
bewoningsdichtheid	.26	.50**	.59**
aanwezigheid hoogbouw	-.39**	-.24	-.24
gebrekkige gezinscohesie	.53**	.77**	.68**
gebrekkige buurtcohesie	.61**	.48**	.43**
aandeel van jongeren in de bevolking	.35*	.59**	.65**
leerlingen in voortgezet onderwijs	-.30	-.03	-.18
man/vrouw verhouding jeugd	-.19	-.10	-.09

aantal verdachten is gestandaardiseerd per 1000 inwoners van 10-20 jaar in buurt

* $p \leq .05$ ** $p \leq .01$

buurtkenmerken liggen twee dimensies ten grondslag: een *armoede*dimensie en een *sociale-controle*dimensie. Beide dimensies vertonen samenhang met de aanwezigheid van jeugd-delinquenten in een buurt. Deze bevinding is overeenkomstig de verwachtingen van Shaw en McKay, meer dan vijftig jaar geleden.

In het voorgaande is betoogd dat deze samenhangen mogelijk maar niet noodzakelijk een causaal verband indiceren. Alvorens concreet te toetsen in hoeverre armoede en gebrekkige sociale controle in een buurt van invloed zijn op crimineel gedrag van jongeren, kunnen we onderzoeken hoe groot in zijn algemeenheid de rol van buurten is bij het verklaren van variaties in crimineel gedrag. Wanneer we naar verschillen tussen buurten kijken, zoals in het voorgaande, schakelen we gemakshalve de verschillen uit die *binnen* buurten tussen jongeren bestaan; we vergelijken de gemiddelde scores per buurt. Het is echter belangrijk te constateren dat verschillen in gedrag tussen jongeren uit *dezelfde* buurt niet kunnen worden toegeschreven aan de invloed van buurtkenmerken. Immers, deze jongeren ondergaan allemaal dezelfde buurtinvloed. Om vast te stellen of er sprake is van buurtinvloeden moeten we daarom een onderscheid maken tussen variaties in gedrag die optreden *binnen buurten* en variaties die optreden *tussen buurten*: hoe groter de gedragsvariaties van jongeren binnen buurten, hoe geringer de invloed van buurtkenmerken op dit gedrag. Omgekeerd geldt dat geringere gedragsvariaties binnen buurten (en grotere verschillen tussen buurten) een grotere buurtinvloed impliceren.

In tabel 2 is voor een aantal variabelen (die betrekking hebben op crimineel gedrag) uitgerekend welk deel van de variantie in de scores optreedt tussen jongeren binnen buurten en welk deel tussen buurten. In het eerste deel van de tabel worden twee afhankelijke variabelen uit het zelfrapportage-onderzoek gepresenteerd, het rapporteren van ernstige delicten en het rapporteren van politiecontacten. De analyses laten zien dat het overgrote deel van de variantie in de scores op deze variabelen optreedt tussen individuen binnen buurten; de percentages binnen-buurtvariantie bedragen respectievelijk 97 en 99. Dit betekent dat de spreiding van individuele scores rond de buurtgemiddelden dermate groot is, dat er nauwelijks sprake is van homogeniteit binnen de buurten. Dit impliceert weer dat er op het niveau van de buurt nauwelijks iets te verklaren valt (de tussen-buurtvarianties zijn in beide gevallen uiterst marginaal: respectievelijk 3 en 1 procent).

In het tweede deel van de tabel worden enkele afhankelijke variabelen uit de recidivistenregistratie weergegeven, zoals het aantal geregistreerde delicten per verdachte, het type delicten waarvan deze personen worden verdacht en de leeftijd bij

Tabel 2 Omvang van buurtinvloed op variaties in crimineel gedrag (variantie-analyses)

	N ₁ /N ₂	totale variantie	
		% binnen-buurt	% tussen-buurt
<i>zelfrapportage</i>			
rapporteren van ernstige delicten	3466/54	97	3
rapporteren van politiecontacten	3466/54	99	1
<i>recidivisten</i>			
aantal geregistreerde delicten	4526/54	77	23
type delicten: > 50% vermogen+geweld	4526/54	100	0
type delicten: >50% geweld	4526/54	99	1
type delicten: >50% vermogen	4526/54	99	1
type delicten: >50% vandalisme	4526/54	99	1
leeftijd bij eerste geregistreerde delict	4526/54	99	1
<i>first offenders</i>			
aantal geregistreerde delicten	2603/54	99	1
leeftijd bij eerste geregistreerde delict	2603/54	94	6

N₁ = aantal individuen in analyse, N₂ = aantal buurten in analyse

het eerste geregistreerde delict. Vijf van de zes variabelen laten zich niet of nauwelijks op het niveau van buurten verklaren, de tussen-buurtvarianties komen hier niet boven de 1 procent. Alleen bij het aantal geregistreerde delicten zien we dat bijna een kwart van de variantie in de scores kan worden verklaard op het niveau van buurten. Bij deze variabele is dus sprake van een behoorlijk buurteffect.

In het onderste deel van de tabel worden twee variabelen uit de *first-offender*registratie weergegeven. We zien dat het aantal delicten per verdachte, in tegenstelling tot de recidivistenregistratie, nauwelijks tussen buurten varieert: de tussen-buurtvariantie bedraagt slechts 1 procent. Dit hoeft niet te verbazen, omdat deze registratie hoofdzakelijk uit *first offenders* bestaat; er is dus nauwelijks sprake van variatie tussen individuele verdachten, laat staan tussen buurten. De leeftijd waarop jongeren voor het eerst met de politie in aanraking komen, kan wel, zij het in beperkte mate, worden toegeschreven aan kenmerken van de buurt (de tussen-buurtvariantie bedraagt 6 procent). Dit percentage is hoger dan bij de recidivistenregistratie. Ook dit hoeft niet te verbazen, omdat de recidivistenregistratie qua leeftijd een ondergrens van 12 jaar kent; verdachten jonger dan 12 jaar komen in deze registratie niet voor. Dit betekent dat de leeftijdsvariatie bij de 'instroom' enigszins beperkt is. De *first-offender*registratie kent deze beperking niet.

We kunnen nu vaststellen dat bij 8 van de 10 onderzochte variabelen de buurt geen rol van betekenis speelt bij het verklaren van individuele variaties in crimineel gedrag van jongeren. Het percentage van de totale variantie dat tussen buurten kan worden verklaard, bedraagt in deze gevallen hooguit 3 procent. In één geval heeft de buurt een marginale betekenis (leeftijd bij eerste delict) en in één geval is sprake van een substantiële betekenis (recidive). Al met al moeten we concluderen dat de invloed van buurtkenmerken op crimineel gedrag van jongeren beperkt is.

De voorgaande analyses hebben duidelijk gemaakt dat alleen de leeftijd waarop jongeren voor het eerst met de politie in aanraking komen en de mate waarin zij recidiveren (mede) herleid kunnen worden op kenmerken van de woonomgeving. Welke kenmerken dit zijn, is echter nog niet duidelijk. In aanvullende analyses (hier niet

weergegeven) is onderzocht of de buurtkenmerken 'armoede' en 'gebrekkige sociale controle' hierop van invloed zijn. Hiertoe zijn zogenaamde *multi-level* analyses uitgevoerd. Met behulp van deze analyses kan worden onderzocht in hoeverre de buurtkenmerken van invloed zijn op 'echte' verschillen in crimineel gedrag tussen buurten. Dit betekent dat niet de totale variantie in de scores van de jongeren wordt verklaard, maar alleen de tussen-buurtvariantie. Immers, de binnen-buurtvariantie kan niet door buurtkenmerken worden verklaard. De analyses wijzen uit dat de hier genoemde buurtkenmerken in geen enkel geval een significant effect sorteren.

Uit deze bevindingen kunnen we twee conclusies trekken. In de eerste plaats moeten we constateren dat variaties in crimineel gedrag tussen buurten voor het overgrote deel moeten worden toegeschreven aan verschillen in de bevolkingssamenstelling. In de tweede plaats moeten we vaststellen dat de verschillen in gedrag die wel (mede) door buurtkenmerken worden veroorzaakt niet kunnen worden toegeschreven aan 'armoede' of 'gebrekkige sociale controle'. Dit zijn de kenmerken die op buurniveau de sterkste samenhang vertonen met de aanwezigheid van jeugddelinquenten.

Evaluatie van de onderzoeksresultaten

In veel onderzoek zijn verbanden gevonden tussen sociaal-structurele buurtkenmerken en criminaliteitsverschijnselen. Dit geldt ook ten aanzien van variaties in crimineel gedrag van jeugdige inwoners. Deze variaties kunnen op twee manieren worden verklaard. Enerzijds kunnen de buurtverschillen worden herleid op variaties in de bevolkingssamenstelling; personen met verschillende achtergrondkenmerken vertonen verschillend gedrag (*compositie-effect*). Het is anderzijds ook mogelijk dat kenmerken van de buurt het gedrag beïnvloeden (*context-effect*). Om vast te stellen of dit laatste inderdaad het geval is, kan niet worden volstaan met het analyseren van samenhangen tussen buurtkenmerken en geaggregeerde indices van crimineel gedrag. Immers, achter deze samenhangen gaan zowel compositie- als contexteffecten schuil. Om de invloed van buurtkenmerken vast te stellen, moeten we als het ware het compositie-effect eruit filteren. In het hiervoor beschreven onderzoek is een dergelijke operatie uitgevoerd.

Ook in Rotterdam blijken op buurniveau sterke samenhangen te bestaan tussen crimineel gedrag van jongeren en sociaal-structurele buurtkenmerken zoals 'armoede' en 'gebrekkige sociale controle'. Nadere (*multi-level*) analyses leren ons dat deze samenhangen in overwegende mate worden veroorzaakt door het feit dat de bevolkingssamenstelling per buurt sterk varieert (sterke ruimtelijke segregatie). De invloed van buurtkenmerken is beperkt. Als er al sprake is van enige buurtinvloed, blijkt deze niet toegeschreven te kunnen worden aan buurtkenmerken die doorgaans met jeugdcriminaliteit worden geassocieerd, zoals armoede en gebrekkige sociale controle. De drie bronnen die zijn gebruikt voor de criminaliteitsmetingen laten wat dit betreft een overeenkomstig beeld zien.

Dit onderzoeksresultaat druist nogal in tegen gangbare opvattingen. Bestaat er een voor de hand liggende verklaring voor dit resultaat? Een begin van een antwoord kunnen we misschien vinden in de sociale netwerken van jongeren. Buurtinvloed veronderstelt het bestaan van buurtgerelateerde sociale netwerken. Immers, een individu zal geen invloed van de buurt ondervinden indien hij er nauwelijks of geen sociale contacten heeft. Deze aanname is echter lang niet altijd realistisch. Voor velen geldt dat hun sociale contacten nauwelijks via de buurt verlopen. Wanneer we kijken naar buurten waar relatief veel jongeren delicten rapporteren of waar veel jongeren in aanraking komen met de politie, dan moeten we constateren dat deze buurten doorgaans worden gekenmerkt door een hoge tot zeer hoge verhuismobiliteit. Dit maakt het zo goed als onmogelijk voor deze jongeren om een sociaal netwerk via de buurt op te bouwen. Een andere indicatie van de niet-buurtgebonden sociale netwerken van

jongeren kan worden gevonden in de samenstelling van dadergroepen; leden van een criminele jeugdgroep komen bijna nooit uit dezelfde buurt.

De geografische eenheden in het onderhavige onderzoek zijn vrij groot. Het gaat om buurten met gemiddeld zo'n 10.000 inwoners. Zouden de resultaten van het onderzoek wellicht anders zijn geweest wanneer met kleinere buurten was gewerkt? Het antwoord op deze vraag is hoogstwaarschijnlijk negatief. Indien de hier gepresenteerde 'netwerk-redenering' enige geldigheid heeft, en de empirie lijkt dit te bevestigen, dan zou het gebruik van kleinere geografische eenheden niet meer, maar juist (nog) minder buurteffecten laten zien. Immers, de kans dat iemand sociale contacten heeft in een buurt met 1000 inwoners is (rekenkundig) aanzienlijk geringer dan in een buurt met 10.000 inwoners.

Toch moeten we ook een (klein) voorbehoud maken bij de resultaten. Dit voorbehoud betreft de gebrekkige mogelijkheid om het concept 'woonomgeving' (hier bedoeld als: sociaal-ruimtelijke context) empirisch vorm te geven. Het is gebruikelijk dit concept te operationaliseren aan de hand van administratieve buurtgrenzen, maar deze operationalisering schiet tekort, zelfs al hebben de administratieve grenzen ook een sociale betekenis, zoals in Rotterdam en andere Nederlandse steden. Het probleem zit 'm in het feit dat woonomgeving als sociaal-ruimtelijke context niet een *generiek* kenmerk is van inwoners in een bepaald gebied. De sociaal-ruimtelijke context ziet er voor ieder individu immers anders uit. Deze wordt niet alleen bepaald door de locatie van de woning, maar ook door tal van andere zaken. Het is heel goed mogelijk dat ik woon in buurt X, maar veel sociale contacten heb in de aangrenzende buurt Y, omdat ik daar op school zit, of lid ben van een vereniging, etc. Dit impliceert dat elke ruimtelijke afbakening waarmee een groep mensen wordt onderscheiden van een andere groep, tekort zal schieten om de invloed van de sociaal-ruimtelijke context op het gedrag van individuen vast te stellen. Eigenlijk moeten we voor ieder individu afzonderlijk een kaart maken van zijn 'woonomgeving' en vervolgens de kenmerken van deze persoonsgebonden omgeving relateren aan zijn gedrag. Dit stuit echter op allerlei praktische onderzoeksproblemen. Ik sprak hiervoor bewust over een *klein* voorbehoud, want de implicatie van het besprokene is, hoe je het ook wendt of keert, dat de rol van de geografische omgeving ondergeschikt is. Wat primair telt zijn de schakels die van belang zijn bij het tot stand komen van sociale netwerken, zoals werk, school, vrije tijd en willicht ook woonbuurt. Deze schakels zijn weliswaar ruimtelijk begrensd, maar voor ieder individu op een andere manier, waardoor de ruimtelijke factor als zodanig van secundair belang is.

Implicaties voor toekomstig onderzoek

In het onderzoek naar de relatie tussen gebiedskenmerken en criminaliteit zit weinig vooruitgang. Onderzoekers zouden ten minste aan de volgende twee zaken aandacht moeten besteden om hierin enige verandering te brengen.

(1) In veel onderzoek waarin is 'vastgesteld' of aangenomen dat buurtkenmerken van invloed zijn op crimineel gedrag van jongeren (of een ander verschijnsel), vormen buurten de onderzoekseenheden. Criminaliteit is analytisch gezien echter een individueel verschijnsel. Dit verschijnsel kan weliswaar op buurtniveau worden geanalyseerd, maar dit levert tal van theoretische en methodologische problemen op. Onderzoekers doen er daarom goed aan af te dalen naar het niveau waarop het te verklaren verschijnsel zich bevindt, in dit geval het individuele niveau, en buurten niet langer te beschouwen als onderzoekseenheden, maar als kenmerken die variëren over individuen. Dit maakt het mogelijk op buurtniveau schijnverbanden op te sporen en te ontdekken wat er zich allemaal 'onder de oppervlakte' van de buurten afspeelt.

(2) Het is duidelijk dat er in dit type onderzoek weinig vooruitgang zal optreden indien niet een oplossing wordt gevonden voor wat we hier zullen noemen het vaststellen van de 'relevante' sociaal-ruimtelijke context. Het koppelen van generieke contexten aan gedrag van individuen is een hachelijke onderneming wanneer ieder individu een

andere context heeft. Surveyonderzoek biedt wel mogelijkheden om de sociaal-ruimtelijke context te individualiseren, door hierover vragen te stellen of aan de respondenten een kaart voor te leggen waarop ze hun 'woonomgeving' kunnen aangeven.

Tot slot

Het onderzoek in Rotterdam maakt duidelijk dat problemen *in* de buurt niet altijd problemen *van* de buurt zijn. Dat jeugdige inwoners meer crimineel gedrag vertonen wanneer ze opgroeien in buurten met een gebrekkige sociale controle hoeft niet te betekenen dat het een tot het ander leidt. Het verband tussen gebrekkige sociale controle en het gedrag van jongeren blijkt immers te verdwijnen wanneer we rekening houden met de bevolkingssamenstelling in buurten. De achtergrondkenmerken van de bevolking zijn dus van invloed op zowel de sociale organisatie in een buurt als op het gedrag van jongeren. Het lijkt er al met al op dat de buurt voor jongeren minder gevaarlijk is dan voor onderzoekers. Per slot van rekening laten jongeren zich door de buurt niet op het verkeerde pad brengen. Dat kan van onderzoekers niet altijd worden gezegd.

Noten

1. In het voorbeeld van figuur 1 is gewerkt met een buurtkenmerk (armoede) dat is afgeleid van een individueel/gezinskenmerk (armoede in het gezin). Echter, ook voor sociale buurtkenmerken die niet zijn afgeleid van individuele kenmerken (bijvoorbeeld sociale cohesie in de buurt) geldt dat de gevolgde redenering in het linkse pijltjesschema stand houdt. Er moet dan wel een hulphypothese worden geformuleerd (bijvoorbeeld: de aanwezigheid van veel arme gezinnen heeft een negatief effect op de sociale cohesie in een buurt).
2. Alle kenmerken zijn zo gespecificeerd dat het verband met de aanwezigheid van jeugddelinquenten positief is.
3. Het gebruik van verschillende bronnen berust op de overweging dat de gegevens bronspecifieke vertekeningen kunnen bevatten. Zowel ten aanzien van de verdachtegegevens als ten aanzien van de gegevens uit het zelfrapportage-onderzoek bestaan twijfels over de geldigheid van de data. Door deze bronnen naast elkaar te gebruiken, verkleinen we de kans op foutieve conclusies. De registratie van *first offenders* bevat overigens ook verdachten die soms twee of drie keer verdacht zijn van een misdrijf. Het gaat hier om personen jonger dan 12 jaar en/of om lichte vergrijpen.

Literatuur

Quetelet, A. (1829): *Recherches Statistiques sur le Royaume des Pays Bas*, Tarlier, Bruxelles.

Shaw, C.R. & H.D. McKay (1942): *Juvenile Delinquency and Urban Areas; a Study of Rates of Delinquency in Relation to Differential Characteristics of Local Communities in American Cities*, University of Chicago Press, Chicago/London.

Rovers, B. (1997): *De buurt een broeinest? Een onderzoek naar de invloed van woonomgeving op jeugdcriminaliteit*, Ars Aequi, Nijmegen.

Ben Rovers is als postdoc onderzoeker verbonden aan de sectie Strafrecht & Criminologie van de Erasmus Universiteit Rotterdam.

Dit artikel is verschenen in: Planologisch Nieuws, jaargang 18, nr. 4, 249-255.